

Puhe TeleSammon ”kaatajais”-tilaisuudessa TeliaSonerassa 11.11.2004

Esa Kerttula

Hyvät TeleSammon ystävät,

Minulle on annettu hyvin mieluinen tehtävä muutamalla sanalla luoda katsaus TeleSampoon, sen historiaan ja merkitykseen nykypäivän teknologialle ja ihmisille? Tämä aihe on minulle hyvin mieluinen, silloisen 1980-luvun lopun Telematiikka-yksikön johtajana, yksikön missä TeleSampo ja muutkin telemaattiset palvelut aikoinaan kehitettiin. Erityisen lähellä sydäntäni TeleSampo on juuri tällä hetkellä, kun vietämme TeleSammon kaatajaisia sen lähes 20 vuoden kunniakkaan elinvuoden jälkeen. Olisi mielenkiintoista tietää mikä tai mitkä muut palvelut ovat kestäneet Sonerassa yhtä pitkään – varsinkin tässä yhä nopeammin kiihtyvässä kommunikaatiomaailmassa.

Omat henkilökohtaiset muisteloni päättyvät hetkeen 1.2.1991, jolloin jätin silloisen Telen tosi mielenkiintoisen, tasan 18 vuoden työrupeaman jälkeen. Muut täällä olijat kertovat varmaankin TeleSammosta mitä tämän jälkeen on tapahtunut 90-luvulla ja vielä 2000-luvulla.

TeleSammosta telematiikkaan

TeleSammon lisäksi 1980-luvun lopussa telematiikkaa kehitettiin PTL:ssa laajemminkin. Tuon aikaisen ”Telemaattisen palveluverkon” tuotteista on mainittava sanomavälityspalvelut Teleboxin johdolla, sittemmin kansainvälistäkin mainetta vientituotteena saavuttaneet EDI-palvelut sekä Lappeenrantaan telematiikka-laboratorion perustaminen (5.11.1987, siis lähes täsmälleen 17 vuotta sitten). Telematiikka-laboratorio on sittemmin toiminut laajemminkin yhtenä Telen ja Soneran ja nyttemmin TeliaSoneran telekehityskeskuksena.

TeleSammon historiasta

TeleSammon historia ulottuu jo reilusti yli 20 vuoden päähän ja se on nähnyt kolme eri vuosikymmentä. TeleSampoa kehitettiin aluksi videotex-verkon ja -palveluiden nimissä silloisen Posti- ja lennätinlaitoksen lennätinosaston sihteeris-töissä aivan 80-luvun alussa johtaja Ensio Sorvarin hellässä huomassa. Sieltä videotex-kehitys sitten siirtyi joskus 1984-85 ”normaali” organisaatioon Aulis Salinin ja Tapio Kasasen johtamaan Teleosastoon ja Teleasiaintoimistoon ja sen Telematiikka-yksikköön.

Videotex-palveluja kehitettiin ja kokeiltiin Suomessa kymmenillä paikkakunnilla Telset-nimillä jo 70- ja 80-lukujen taitteessa. Esikuvana oli englantilainen Prestel, joka aloitti toimintansa jo 70-luvun puolivälin tienoilla. Suomalaiset Telset-yhtiöt sitten yksi toisensa jälkeen lopetettiin sekä kannattamattomina että teknisesti kömpelöinä ratkaisuin.

TeleSampoon antoi vaikutteita myös toinenkin, tosin lyhyt kehityshaara 1983-84, eli Tietosampo. Myös Tietosampoa kehitettiin Telematiikka-yksikössä. Tietosampo oli Jukka Orasen hyvin haasteellinen ja kunnianhimoinen projekti ja se perustui tuolloin näkyvästi esillä olevaan OSI-malliin ja erityisesti teletex-protokollan hyödyntämiseen. Teletex-palvelut ja OSI-malli eivät kuitenkaan koskaan lähteneet kunnolla liikkeelle ja niin Tietosampokin kuihtui pois ennen kuin se ehti suunnittelupöytää ja paria demoa pidemmälle.

TeleSammon synty

PTL:n uusi videotex-verkko otettiin koekäyttöön 3.12.1986, eli noin 18 vuotta sitten. Tämän voidaan katsoa olevan TeleSammon varsinainen syntyhetki. Tämä oli iso hetki myös telematiikalle. Videotex-verkon avajaisissa oli läsnä ja puhumassa sekä PTL:n pääjohtaja Pekka Tarjanne sekä VTT:n pääjohtaja Pekka Jauho. Pekka Tarjanteen panos oli muutenkin merkittävä TeleSammon ja telematiikan edistämiseksi aivan telematiikan syntyhetkistä lähtien.

PTL:n uusi videotex-verkko oli jo tuolloin paljon edistyksellisempi kuin vastaavat videotex- ja muut online- verkot maailmalla. Se oli hajautettu ”älyverkko” ja sen perusteknologia perustui käänteentekevään TAP (Telematic Access Point)- ja NMC (Network Management Center)-infrastruktuuriin sekä Datapakin käyttöön (X.25). Palvelut, niin erilaisiin teknologioihin perustuvat eurooppalaiset viedotex-palvelut (Prestel, CEPT, BTX) kuin erilaiset online – tietokannat ja sähköpostit (mm. Telebox) ja muut ASCII-palvelut saattoivat nyt sijaita ympäri maailmaa, joihin pääsi erittäin helposti ja nopeasti yksinkertaisen valikkopalvelun kautta.

TeleSampo edusti Suomessa siis jo yli 15 vuotta sitten sitä mitä Internetin WWW kaupallisena oli vasta 5-10 vuotta myöhemmin (noin 1995-96) ja antoi aavistuksen siitä mihin tietoverkot ja globaali tietoyhteiskunta on menossa.

Kaupalliseen käyttöön sitten videotex otettiin toukokuun alussa 1987. Samalla luovuttiin videotex-nimestä ja otettiin käyttöön **TeleSampo**-nimi. Tätä nimeä pohdittiin kiireessä Heikki Saarisen kanssa ja lopullisesti nimen hyväksyi puhelinsoitolla sitten Aulis Salin.

TeleSammon käytännön kehitystyön suoritti silloisen VTT /ATK-palvelutoimiston huippuosaajat ”tuntilaskutuksella” Matti Hallivuoren ja Mikko Saarisen johdolla. Muistelen kaiholla niitä hetkiä 1985-86, kun säännöllisesti kokoontuimme Lehtisaareen TeleSampoa määrittelemään ja VTT:n ratkaisuja tarkastelemaan.

TeleSampo nimi myös rekisteröitiin ja muistan, kun Sampo-yhtiö oli aluksi vastustavalla kannalla. Tuolloinhan Sampo hoiti vakuutuksia ja maaseudun muitakin asioita. Keskusteluissa taisi vilahdella Sampo-merkkisiä puimakoneitakin.

Eräässä kansainvälisessä tilaisuudessa Pekka Tarjanne vertasi TeleSampoa kalevalaiseen Sampoon englanninkielellä, että TeleSampo on samanlainen ”Magic Money Making Machine”.

TeleSampoa kehitti runsaslukuinen joukko telematiikkalaisia niin Helsingissä kuin maakunnissakin. Jätän tällä kertaa yksittäisiä henkilöitä enemmän mainitsematta, mutta tässäkin

tilaisuudessa teitä on iso liuta. Kaikille teille ja muille, jotka tilaisuuteen eivät ole päässeet, kuulu aidon kunnioittava ja suuri kiitos. Erityisesti pitää kuitenkin mainita Petteri Karvinen, joka nosti TeleSammon myynnin sen alkumetreillä sille nopean kasvun uralle mistä muiden oli 90-luvun alussa hyvä jatkaa. Muistan jopa sellaisiakin alkuvaiheiden kuukausia, kun Petteri tuli ilosta hihkuen kertomaan että nyt on tullut kuukaudessa 5000 uutta tilaajaa.

Tietenkin pitää muistaa ja kiittää myös niitä yhteistyökumppaneita ja alihankkijoita modeemi-kauppiaineen ja videotexsivujen tekijöineen ja luonnollisesti niitä pioneeriasiakkaita, jotka lähtivät TeleSampoa käyttämään ja ottivat sen omakseen.

TeleSammon kehityksen aikaan 80-luvun lopussa on mainittava myös liikenneministeriön johdolla perustettu ”kansalaisen tietoverkko”-hanke (jolla oli muitakin nimiä, mm. Katve). Hankkeessa oli mukana kaikki keskeiset tahot Suomessa. Siinä TeleSammolla oli teknologioineen ja liiketoimintamalleineen keskeinen rooli useamman vuoden ajan. Katve-hankkeessa Aatto Revolla ja Heikki Saarisella alaisineen oli merkittävä rooli.

TeleSampo näytteli sittemmin merkittävää roolia myös kulttuuripalveluissa (mm. KouluSampo), tietotuivissa ja muissa maanlaajuisissa kansalaisten tietopalveluhankkeissa, missä oli mukana kymmeniä henkilöitä ympäri maata ja mikä aiheutti myös omia investointejaan. Erityisesti on mainittava Aatto Repo ja Maija-Liisa Viherä, jotka olivat näkyvästi vastuullisissa monissa TeleSammon kansalaiskasvatukseen liittyvissä projekteissa.

Katve-hankkeesta ei ollut kuitenkaan pelkästään hyvää seurausta Telematiikalle. Muistan kuin eilisen päivän kun Telematiikka-yksikön harteille lastattiin 10 silloista miljoonaa markkaa olevat kulut edellä mainittujen laajojen kansalaishankkeiden kustannuksia. Yritin selittää, että kysessä on isommat teletasoiset voimat eikä Telematiikka voi kantaa kaikkia kustannuksia. Siinä ei vastalauseet kuitenkaan auttanut vaan kustannukset oli hyväksyttävä. Tämä näkyi sitten viimeisellä rivillä. Ja arvatkaapa kenen päätä ei tappioista silitelty!

Myös PTL opetteli tuolloin uutta bisneskulttuuria ja oli usein turhankin herkkä ”viisaiden konsulttien” uusille opeille ja ”ismeille”. Telematiikka sai kokea ensimmäisenä tämän uuden viisauden nahoissaan. Mutta telematiikka selvisi ja sillä on ollut näyttöjä vaikka muille jakaa.

TeleSammolla oli 90-luvun alussa arviolta 20-30 000 käyttäjää. Sittemmin erilaisten kioski- ja muiden liityntöjen kehittyessä TeleSammolla lienee sen kukoistushetkellä 90-luvun lopussa ollut jo muutama satatuhatta käyttäjää. Tarkempia lukuja minulla ei siitä ole.

TeleSampo rakennettiin suhteessa vähällä rahalla

TeleSammon kustannukset olivat isot mutta kuitenkin dekadia pienemmät kuin esimerkiksi ruotsalaisen ”Bildschirmtext” -tekniikkaan perustuvan verkon muistini mukaiset 300-400 miljoonaa sikeläistä kruunua. Tuota verkkoa ei sitten edes otettu käyttöön. Ja kuinka paljon uhrattiin ranskalaiseen Minitel- ja saksalaiseen BTX-verkkoon.

Totta kai TeleSammon kehittämisessä tehtiin virheitäkin, kuten minkä tahansa uuden ja suuren palvelujärjestelmän kehittämisessä. Kustannukset olivat etupainotteisia ja tuotot takapainottei-

sia ja kehittämisessä syntyi paljon rönsyjä. Väitän kuitenkin, että TeleSammon kautta Tele ja sittemmin Sonera on saanut kullanarvoista osaamista Internet- ja sittemmin koko TeleMedia-palveluiden tarjoamiseen ja osaamiseen.

TeleSammon merkitys

TeleSammon merkitystä voidaan arvioida monesta eri näkökulmasta. TeleSampo oli sikäläisen teknologian valossa hyvin edistysellinen VAN-verkko. Se ajoittui teknologisesti aikaan, milloin mikrot olivat asiakaspäätteinä vielä suhteellisen harvinaisia laajemmassa käytössä.

Päätteinä oli ”tyhmiä” videotex- ja VT-päätteitä. Verkon äly oli verkon reunalla hyvin modernilla tavalla, mikä mahdollisti hajauttamisen ja laajojen verkkojen toteuttamisen. Mainittakoon, että meillä oli tuolloin jo 1980-luvun lopussa myös alkeelliset ”portaalit”, vaikka ei niin hienoja nimiä silloin vielä käytetty. ”Portaali” toteutettiin suljetussa osoiteavaruudessa, aliverkolla, mikä avasi käyttäjilleen omat palvelut tuon ”portaalin” kautta. Yhtenä esimerkeistä muistan tuolloin Autodata-aliverkon.

TeleSampo oli komentopohjaisena nopea ja luotettava verkko ja kilpailukykyinenkin. Siinä oli myös täydelliset Datapakin päätepalvelut. Itse käytin TeleSampoa niin kauan kunnes Postipankki sulki TeleSampo-liittymät joskus 1997-98. Internet- kausi oli jo alkanut ja kuten tiedetään, TeleSammon on sitten ollut väistyttävä Internetin ja varsinkin sen Web-palvelujen tieltä.

TeleSammolla on ollut suurempi merkitys kuitenkin nähdäkseni siihen ajattelumalliin, millä sittemmin palvelut ovat kehittyneet hyvin nopeasti Internetin avulla. TeleSammossa eli ”pre-Internetissä” osattiin jo varhaisessa vaiheessa panostaa palveluntuottajiin ja jakelukanaviin, tietenkin vain sillä ammattitaidolla mikä meillä silloin oli. TeleSammon jälkeläisiä voidaan tästä näkökulmasta katsoen olevan niin Sonera Plaza kuin sen mobiiliversio Zedikin ja koko Internet. TeleSampo on ollut aloittamassa myös sitä tietoyhteiskunnallista roadmappia, missä nyt puhutaan e-commerce ja e-Government –palveluista.

TeleSammosta on siten omalta osaltaan alkanut se kehityspolku, millä on lisätty kansalaisten tasa-arvoa ja mitä nyt edelleen laajennetaan Internetin ja laajakaistojen avulla. Se osuva ja hyvä 10 vuoden takainen slogan, että **”köyhät surffailee ja rikkaat shoppailee”** alkaa siten pikku hiljaa toteutua.

TeleSammosta WWW:iin

Muutama vuosi TeleSammon synnyn jälkeen, vuonna 1989 Tim Berners-Lee haaveili Internetin tietovarantoja yhdistävästä hyperteksti-järjestelmästä, joka parantaisi yhteisymmärrystä ja tiedon leviämistä.

Berners-Lee:n kehittämä Hypertext Markup Language eli HTML perustui laajaan julkaisualan käyttämään rakenteelliseen kuvailukieleen SGML:ään. Samana vuonna 1990 ensimmäinen versio graafisesta selaineditorista ja kaikilla päätteillä toimivasta rivimuotoisesta käyttöliittymästä valmistui. Tästä alkoi hiljalleen mutta varmasti tapahtuva Internetin kaupallinen käyttö.

Vuonna 1991 CERN julkaisi World Wide Web -standardinsa ja WWW oli syntynyt. Samaan aikaan Minnesotan yliopistossa kehitettiin WWW:lle kilpailija, Gopher, joka saavutti aluksi suuremman suosion kuin WWW. Vuonna 1993 Mosaic-yhtiö julkaisi helppokäyttöisen graafisen selaimensa, joka avasi Internetin sisällön tavalliselle käyttäjälle.

Vuonna 1994 Internetin leviäminen alkoi toden teolla. Vuoden lopussa sivuja oli 800 000 ja vuoden 1995 loppuun mennessä sivujen määrä oli kasvanut yli kymmenkertaiseksi. Microsoft julkaisi Explorer-selaimensa ja Netscape'n, entiseltä nimeltään Mosaic, pörssikehitys oli hurjaa. Vuonna 1996 molemmat yhtiöt julkaisivat kolmannet versiot selaimistaan, jotka sisälsivät Java-tuen. Tämä mahdollisti liikkuvan kuvan ja animaatioiden käytön web-sivuilla. Vuoden 1996 lopussa WWW-sivuja oli noin 100 miljoonaa.

Voimme aivan hyvin ja kunniakkaasti todeta, että me ”telesampolaiset” olemme antaneet oman merkittävän panoksemme tuohon edellä mainittuun kunniakkaaseen WWW-kehitykseen, mistä Suomessa Tim Berners-Lee sai tämän vuoden kesäkuussa (15.6.2004) Suomen ensimmäisen miljoonan euron arvoisen Millennium-palkinnon.

Mitähän tuleman pitää ?

Noina alkuaikoina 20 vuotta sitten päätelaitteena oli joko televisio ja siihen hitaalla 75/1200 bit/s modeemilla kytketty sovitin tai erillinen videotexpäätte. ”Verkkosurffaaminen” oli liian juhlallinen termi vielä tuolloisessa videotex-verkossa liikkumiseksi.

Tämän päivän Internetissä sitten liikutaankin jo yli 1000 kertaa nopeammilla pääteyhteyksillä laajakaistoilla ja ADSL-tekniikoilla. On mielenkiintoista nähdä tuoko seuraava 20 vuoden ajanjakso saman 1000-kertaisen nopeuden kasvun, jolloin vuoden 2025 tienoilla kotoa piipahdettaisiin palveluissa niin lähellä kuin kaukana toisella puolen maapalloakin huimilla gigabittien päätenopeuksilla sekunnissa. Ei tämä mahdoton toteutuma ole !

Hyvä kysymys on se, että voidaanko Suomessa enää kehittää ja tarjota vastaavia uusia kansallisia menestystarinoita. Sillä menestystarina TeleSampo todella on ollut. Löytyykö Suomessa vielä pioneerihenkeä -- ei ole enää Teleä eikä enää Soneraakaan.

Arvoisat ”sammontakojat” ja muut ystävät. Ehdotan, että nostamme maljan TeleSammon ja meidän kaikkien täällä olevien ja niiden kunniaksi, jotka TeleSampoa ovat olleet kehittämässä ja sitä viemässä kunniakkaasti ja menestyksekkäästi eteenpäin aina näihin päiviin saakka.

Kiitos !